

Tekenen in de Tijd 197

30 april-6 mei 2023

Met 4 en 5 mei voor de deur vestigt Erik Borgman de aandacht op twee documentaires. De ene vult ons beeld over de Duitse bezetting en het verzet daartegen aan. De andere vertelt het verhaal van de staat Israël met haar spanningen en problemen als erfenis van de Shoah.

Komende week is het 4 en 5 mei en het herdenkingsseizoen is voluit bezig. Overal worden verhalen uit en over de Tweede Wereldoorlog gezocht en gevonden. Wat mij betreft het meest verrassend was de documentaireserie over de april-mei staking in 1943, getiteld *Staken op leven en dood*. Ook ik, Randstedeling die ik ben, wist niets van deze staking die in Hengelo begon en het hele land doorging. Volkomen ten onrechte.

Op 29 april 1943 geeft de Duitse bezetter het bevel om alle voormalige Nederlandse soldaten naar Duitsland te deporteren om dwangarbeid te verrichten. Het brengt een ongekende reactie teweeg. Beginnend bij de telefonistes van de Stork-machinefabriek in Hengelo gaat een stakingsoproep het hele land door en binnen een dag leggen honderdduizenden het werk neer. Het zou de grootste staking in de door Duitsland bezette gebieden worden en de grootste staking die ooit in Nederland plaatsvond.

Bij het neerslaan door de Duitsers vallen tweehonderd doden en honderden mensen worden naar strafkampen gedeporteerd. Naar het gevoel van veel Nederlanders had hiermee de bezetter zijn ware gezicht getoond. Wie niet pro-Duits was, werd steeds meer anti-Duits en het verzet won aan populariteit. Goed dat dit verhaal, en degenen die er een rol in hebben gespeeld, nu aandacht krijgen. Aflevering 2 en 3 worden op 1 en 8 mei uitgezonden. Ze zijn samen met aflevering 1 ook hier te zien: https://www.npostart.nl/staken-op-leven-en-dood/BV_101409596/overview.

Het echte hoogtepunt van deze herdenkingsperiode is echter wat mij betreft de documentairereeks *Het beloofde land*. De afleveringen uit deze reeks zijn hier terug te zien: https://www.npostart.nl/het-beloofde-land/BV_101409456/overview.

Journalist en historicus Coen Verbraak brengt in beeld welke plaats de staat Israël inneemt in het leven, het denken en het voelen van Nederlandse Joden. Sommigen van hen wonen in Nederland en anderen in Israël. Sommigen steunen Israël door dik en dun, anderen maakten mee dat hun aanvankelijke liefde in reserve of zelfs afkeer veranderde, voor weer anderen is de verhouding altijd ambivalent geweest. Maar vrijwel allemaal brengen zij Israël en wat daar gebeurde en gebeurt in direct verband met de Shoah – net als veel Joden vermijd ik de aanduiding Holocaust liever – en met de trauma's die daar bij de overlevenden het gevolg van waren. Er wordt herinnerd aan waarheden die vaak worden vergeten. Dat de staat Israël aanvankelijk een strikt seculier en in hoge mate socialistisch project was, bijvoorbeeld. Dat er door de vroege kolonisten in de eerste periode op de Shoah-slachtoffers werd neergekeken omdat zij zich niet verdedigd zouden hebben. Dat de Arabische landen in 1967 Israël echt hebben geprobeerd te vernietigen.

Tegelijkertijd – en dat is zeker zo belangrijk – worden er ook mythes ontzenuwd. Dat Palestina vóór de massale immigratie van de Joden een land zonder volk zou zijn geweest dat als het ware lag te wachten op het Joodse volk op zoek naar een land, wordt vrijwel algemeen tot 'propaganda' verklaard. Er is erkenning voor de

verdrijving van de Palestijnen uit hun huizen en van hun land, door vroege Israëliische kolonisten met collaboratie van Arabische grootgrondbezitters. De wijze waarop de Shoah door Israël vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw voor nationalistische doelen wordt ingezet, is voor veel geïnterviewden zeer problematisch en wordt zelfs 'een giftige cocktail' genoemd. Tegelijkertijd wordt in de verhalen ook duidelijk dat de inmiddels vijfenzeventigjarige geschiedenis van Israël zich niet laat terugdraaien.

Eenzijds slaat de documentaireserie zo elke hoop op een gemakkelijke oplossing van de situatie in Israël de bodem in. Dit beschouw ik echter, nu het simplistisch pro-Israëliisch standpunt van het verleden lijkt te zijn ingewisseld voor een even simplistisch pro-Palestijns standpunt, als belangrijke winst. Anderzijds vind ik de manier waarop in de documentaire over de geschiedenis van Israël gesproken wordt, uiteindelijk hoopgevend. Als Palestijnen hun verhalen van hoop en verlangen, van pijn en schuld naast deze zouden kunnen leggen, zou er wederzijdse erkenning kunnen komen. Op basis daarvan moet het dan mogelijk zijn uiteindelijk een gezamenlijke weg vooruit te vinden.

Ik zou willen dat de kerken zich inzetten om de voorwaarden te realiseren voor een dergelijk gesprek dat Dominique Pire – over wie ik mijn vorige Tekenen in de Tijd schreef: <https://www.huisvandominicus.nl/wp-content/uploads/2023/04/Tekenen-in-de-Tijd-196.pdf> –aanduidt als een *dialogue fraternel*, een dialoog van broeders en zusters. Dit lijkt mij zinvoller dan te proberen de Israëliische staat via de zogenoemde BDS-campagne (Boycot, Desinvesteren en Sancties) te dwingen hun politiek te veranderen, waarover in de Raad van Kerken en zijn lidkerken eindeloos wordt gediscussieerd en geruzied. Israël is mede een gevolg van de Europese geschiedenis van antisemitisme en de koloniale visie op het Midden-Oosten direct na 1945. Onze verantwoordelijkheid daarvoor kunnen wij niet afkopen door een standpunt in te nemen dat ons nu het juiste lijkt alsof wij met de situatie verder niets te maken zouden hebben.

Coen Verbraak heeft er met zijn documentaireserie *Het beloofde land* voor gezorgd dat ik mij met hernieuwde scherpheid realiseer dat wij op 4 mei niet alleen de doden herdenken en op 5 mei niet de vrijheid kunnen vieren alsof deze in alle opzichten de overwinning al zou hebben behaald. Er zijn nieuwe problematische en explosieve geschiedenissen ingezet. Als wij de vrede willen, zullen wij eraan bij moeten dragen dat die niet ontploffen en als wij onze doden willen eren, moeten wij ons de erfgenamen maken van de niet-gerealiseerde hoop waarvoor zij stierven: dat de oorlog waarin zij vochten de laatste zou zijn.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht